

ปัญหาทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ศึกษากรณีการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม¹

ศรานนท์ จอมเม็ด²

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา และแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาในคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้จนถึงแนวคิด ทฤษฎี หลักการพื้นฐานในการคุ้มครองหรือฟื้นฟู และรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การใช้ชีวิตประจำวันของมนุษยชาติได้อย่างมีความสุข โดยทั่วกัน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับความคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งมาถึงปัจจุบันนี้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ได้ก่อให้เกิดผลเสียและกระทบต่อการใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของประชาชนชาวไทยเรื่อยมา ทั้งปัญหาด้านมลพิษต่าง ๆ เช่น ปัญหาฝุ่นละอองในอากาศ (Particulate Matter) ขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอนหรือที่เรียกว่า “พีเอ็ม 2.5 (PM 2.5) หรือปัญหาการลดลงของทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการถูกบุกรุกทำลายโดยพื้นที่ป่าไม้มากกว่า 29 ล้านไร่ ถูกทำลายในทุก ๆ ปี เทียบเท่ากับฟุตบอลการสูญเสียหนึ่งสนามฟุตบอลทุก 3 วินาที³ ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติจากที่กล่าวมาในข้างต้นสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนชาวไทยทั้งในด้านสุขภาพอนามัย อย่างไรก็ดีประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆของประเทศ และได้ศึกษาข้อตกลงระหว่างประเทศ และกฎหมายของประเทศต่างๆ จนเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาบังคับใช้ ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ รวมถึงการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ศึกษากรณีการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐ สันตาสว่าง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล และรองศาสตราจารย์ จุฑามาศ นิสารัตน์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ พรพรม วิจิตเสรษฐ์. 2564. บทความทางวิชาการ Generation Restoration!! ยุคแห่งการฟื้นฟู. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. [Online], available URL ://จาก <http://www.eservice.deqp.go.th.6699/news/view/2510> (17 สิงหาคม 2566)

แห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นการรับรองสิทธิต่างๆของประชาชน การกำหนดบทลงโทษกรณีฝ่าฝืนมาตรการ โดยมีโทษทางอาญา รวมถึงการกำหนดมาตรการต่างๆด้วย

แม้ว่าจะมีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมประกาศใช้มาแล้ว แต่ยังคงพบว่าเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายของเจ้าของหรือผู้ประกอบการแหล่งมลพิษยังคงฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนมาตรการที่กฎหมายกำหนด อันเป็นการทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวมต้องได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พบว่าการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ของศาลยุติธรรมนั้น มีความจำเป็นต้องนำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม โดยอนุโลม ด้วยเหตุที่ว่ายังไม่มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความสิ่งแวดล้อมใช้บังคับเป็นการเฉพาะ ซึ่งการนำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญามาบังคับใช้ กับคดีสิ่งแวดล้อมมาจนถึงปัจจุบันนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาในคดี และมีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ยังไม่ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิไว้อันเป็นช่องว่างทางกฎหมายที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข ตลอดจนแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมในคดีสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมในการพิพากษาหรือมีคำสั่งใดๆที่ยังเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ควรมีการเยียวยาและมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไปให้กลับคืนมาในสภาพที่มีความสมบูรณ์ได้อย่างรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการวางมาตรการการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อม โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ส่งผลอันก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ อยู่ด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีไม่เกินคำขอ ของศาลยุติธรรม ซึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 ได้บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น” ดังนั้น การดำเนินคดีแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม ต่อผู้ที่ทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อมุ่งหวังที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน โดยต้องดำเนินคดีต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมด้วย

แต่กลับพบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาและพิพากษาคดี กล่าวคือ คดีแพ่งทั่วไป ศาลยุติธรรมต้องนำเอาบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับ ขั้นตอน วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาพิพากษาของคดีแพ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการเรียกร้องค่าเสียหาย เช่น คดีละเมิด คดีเกี่ยวกับการผิดสัญญาซื้อขาย หรือคดีเกี่ยวกับสิทธิ

ในอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งประเภทที่ดินที่กล่าวมานั้นส่วนใหญ่ลักษณะของที่ดินจะเป็นที่ดินที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคน หรือกลุ่มบุคคลสองกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในที่ดินนั้น แต่ถ้าหากเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีข้อพิพาทและลักษณะแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากข้อพิพาทและความเสียหายเกี่ยวกับตัวทรัพยากรธรรมชาติขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วแต่กรณี ซึ่งถือว่าทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ภายในประเทศเป็นของประชาชนชาวไทยโดยประชาชนทุกคนถือว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 ที่กำหนดให้บุคคลมีสิทธิในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประกอบกับมาตรา 57 ได้กำหนดให้ รัฐมีหน้าที่ต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ เพราะทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทรัพยากรทางธรรมชาติดังกล่าวมีมูลค่าที่ไม่อาจประเมินเป็นตัวเงินตราได้⁴ ทั้งถือได้ว่าทรัพยากรทางธรรมชาติมีมูลค่าทางจิตใจต่อประชาชนด้วย จะเห็นได้ว่า ความเสียหายต่อตัวทรัพยากรทางธรรมชาติย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ทำให้มีผู้ที่ได้รับผลกระทบหลายฝ่าย กล่าวคือ รัฐ ผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบโดยตรง รวมถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับ ความเสียหาย ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมูลค่าที่ไม่อาจประเมินเป็นตัวเงินตราได้

แต่การดำเนินคดีแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 97 นี้ ศาลยุติธรรมต้องนำเอาวิธีพิจารณาและพิพากษาคดีแพ่งทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้กับคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมมาใช้โดยอนุโลม ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาอันเกี่ยวกับการพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม แต่เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 ได้วางหลักการเกี่ยวกับการพิพากษาคดีแพ่งไว้ โดยห้ามมิให้ศาลพิพากษาเกินไปกว่าคำขอของโจทก์ขอ หรือนอกเหนือไปจากที่กล่าวหรือบรรยายมาในคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้อง ดังนั้น จึงทำให้ศาลพิพากษาได้เพียงการกำหนดจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทน และการชดเชยค่าทรัพยากรทางธรรมชาติเพียงเท่านั้น ทำให้เกิดความไม่ครอบคลุมต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากทรัพยากรทางธรรมชาติที่เสียหายยังไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยา หรือฟื้นฟูให้กลับมามีสภาพดีเช่นเดิม ด้วยเหตุที่ศาลยุติธรรมไม่อาจจะพิพากษาให้บุคคลที่เป็นผู้กระทำความผิดในกรณีทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมีหน้าที่จัดให้มีการเยียวยาแก้ไขฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายให้กลับคืนมาในสภาพที่สมบูรณ์ เนื่องจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไม่ได้ให้อำนาจไว้ ซึ่งไม่เป็นไปตามทฤษฎีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle : PPP)⁵

⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. หน้า 8

⁵ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566). หน้า 35

ถึงแม้ว่าโจทก์หรือพนักงานอัยการที่ฟ้องคดีและมีคำขอให้ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยความเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น จะเห็นได้ว่า ศาลยุติธรรมมีอำนาจเพียงการกำหนดมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรทางธรรมชาติให้แก่รัฐ ทั้งต้องพิจารณาจากการรวบรวมพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ที่กล่าวอ้างต่อศาลเท่านั้น ซึ่งคดีดังกล่าวอาจจะเกิดความเสียหายขึ้นได้หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบถึงความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ก็ยังไม่ได้มีการเยียวยาความเสียหายใดๆ ทั้งศาลยุติธรรมก็ถูกจำกัดเกี่ยวกับอำนาจในการพิพากษาไว้โดยไม่ได้อำนาจตามกฎหมายที่จะพิพากษากำหนดให้บุคคลผู้ก่อมลพิษหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษที่ทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติได้รับความเสียหาย ต้องมีหน้าที่เยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนมาดังเดิม

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ใช้สำหรับการพิจารณาและพิพากษาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบ การชดเชย และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act : CERCLA) มาตรา 107 (a) มีความแตกต่างกับของประเทศไทย โดยกฎหมายของประเทศไทย สหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดหลักความรับผิดชอบในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการชำระล้างและฟื้นฟูได้แก่ เจ้าของหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ปนเปื้อน และมีหน้าที่ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติด้วยการทำทุกสิ่งทุกอย่างให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

ประเด็นปัญหาที่สองเกี่ยวกับอายุความในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 บัญญัติว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่มีพิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้นเกิดจาก

(1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม

(2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ

(3) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ โดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย”

เป็นกฎหมายที่บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายจากกรณีได้รับความเสียหายจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษ จนเป็นเหตุทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือต่อทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่ว่าการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น จะเกิดขึ้นจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ที่ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)⁶ ถือเป็นมาตรการเพื่อเยียวยาและบรรเทาความเสียหายให้กับผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และประสงค์จะดำเนินการฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือต่อทรัพย์สิน ซึ่งถือเป็นคดีแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมต่อศาลยุติธรรม ในกรณีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่มูลละเมิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับอายุความไว้โดยเฉพาะแล้ว ซึ่งอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 ซึ่งกฎหมายกำหนดอายุความไว้ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ทั้งนี้การเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดจะต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่ทำการละเมิด แต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีได้รับสารพิษที่เกิดจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายเข้าสู่ร่างกายนั้น เป็นคดีที่มีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป กล่าวคือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีละเมิดทั่วไปมักจะเป็นความเสียหายที่เห็นเป็นประจักษ์แล้ว โดยมักจะไม่มี ความเสียหายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับมูลละเมิดนั้นเกิดขึ้นอีกในภายหลัง หรือหากมีความเสียหายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเหตุละเมิดเกิดขึ้นในภายหลังก็จะใช้เวลาแสดงอาการไม่นานนับจากวันที่เกิดเหตุละเมิด แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมจากกรณีได้รับสารพิษที่เกิดจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายเข้าสู่ร่างกายนั้นความเสียหายที่เกิดจากการสะสมของสารพิษเข้าไปในร่างกาย ซึ่งต้องอาจจะใช้เวลานานในการแสดงอาการ หรืออาจจะเป็นกรณีที่ต้องได้รับสารพิษสะสมไปจนถึงจุดหนึ่งก่อนจึงจะแสดงอาการออกมา และขึ้นอยู่กับภูมิคุ้มกันของแต่ละคนที่แตกต่างกันด้วย

ทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อศาลยุติธรรมในการที่ผู้เสียหายต้องรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อฟ้องคดีก็ทำได้ยาก เนื่องจาก ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานบางประการเป็นข้อมูลทางเทคนิค และต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการศึกษาข้อมูลเหตุละเมิด หรือข้อมูลส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือข้อมูลอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานรัฐ ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบที่เป็นชาวบ้านโดยทั่วไป กับฝ่าฝืนกฎหมายอาจจะเป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจเป็นอาชีพ ย่อมมีฐานะที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างจะเป็นเงินทุน หรือความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสามารถในการดำเนินคดีต่อศาล ดังนั้น ระยะเวลาในการยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่บังคับให้ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ต้องใช้สิทธิทางศาลภายในเวลาตาม

⁶เพ็งอ้าง. หน้าที่ 31

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 ที่กำหนดอายุความไว้เป็นระยะเวลาเพียง 1 ปีเท่านั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อม จึงถือว่าเป็นระยะเวลาอายุความที่สั้นเกินไป เพราะผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ มีความจำเป็นต้องยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระยะเวลาที่จำกัดเนื่องจากกลัวว่าคดีจะขาดอายุความ และจะทำให้หมดสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือในขณะที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากเหตุที่สารพิษรั่วไหลเข้าสู่ร่างกายนั้น ยังมิได้ปรากฏขึ้นทั้งหมด จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เสียหายจำเป็นต้องฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายได้เฉพาะค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น หรือในบางครั้งผลร้ายอาจจะเกิดขึ้นหลังจากคดีเสร็จสิ้นไปแล้วเป็นเวลานาน ซึ่งหากในอนาคตเกิดปรากฏอาการเจ็บป่วยอย่างอื่นขึ้นเพราะเหตุเดิม ย่อมทำให้ผู้เสียหายหมดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในอนาคตได้ ซึ่งขัดต่อแนวความคิดและหลักการเกี่ยวกับการกำหนดอายุความเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน⁷

เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสที่กฎหมายมีการกำหนดระยะเวลาอายุความ ในการเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากมลพิษของประเทศฝรั่งเศสจะมีการกำหนดอายุความเกี่ยวกับคดีแพ่งทั่วไป 5 ปี ซึ่งเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่ผู้ที่มีสิทธิเรียกร้องรู้หรือควรจะรู้ข้อเท็จจริงที่ทำให้เกิดสิทธิเรียกร้อง เว้นแต่ในกรณีการฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายอันตรายนับเกิดกับร่างกายได้มีการกำหนดอายุความไว้ 10 ปี ซึ่งให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่เกิดความเสียหายขึ้น⁸ และถ้าเป็นคดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแล้ว กฎหมายได้มีการกำหนดอายุความไว้เป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าคดีแพ่งทั่วไป โดยได้กำหนดอายุความสำหรับคดีสิ่งแวดล้อมไว้เป็นเวลา 30 ปี ซึ่งเป็นการกำหนดอายุความที่ยาวนานกว่าของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

ดังนั้น ในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่กฎหมายไทยได้มีการจำกัดระยะเวลาในการเรียกร้องค่าเสียหายในมลพิษ ในกรณีความเสียหายจากเหตุที่สารพิษรั่วไหลเข้าสู่ร่างกาย ภายใน 1 ปี จึงถือว่าการใช้อายุความในคดีละเมิดต่างๆ ไปจึงเป็นระยะเวลาอายุความที่สั้นเกินไปสำหรับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 96 ส่งผลกระทบทำให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมต้องรีบร้อนดำเนินการยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกลัวว่าคดีจะขาดอายุความ และจะทำให้หมดสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ในด้านของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เนื่องด้วยผู้เสียหายมีจำต้องฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายเฉพาะ ในส่วนที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายแล้วได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งถ้าหากมีผลร้ายอาจจะเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือต่อทรัพย์สิน เกิดขึ้นใหม่เพราะเหตุเดิมในภายหลัง ย่อมทำให้ผู้เสียหายหมดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในอนาคตได้อีกต่อไป รวมถึงกรณีที่ผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดอายุความไปแล้ว เมื่อผู้ก่อมลพิษ

⁷ มนูญญา ชัยแก้วกรพิณฐ์. “อายุความ : ศึกษากรณีความรับผิดทางละเมิด.” วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2558. หน้า 45

⁸ ดร.วรรณภา ตีระสังขะ. ศาลและวิธีพิจารณาดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศฝรั่งเศส. [Online], available URL ://จาก <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=1432> (14 กันยายน 2566)

ให้เกิดความเสียหาย หยิบยกประเด็นเรื่องการขาดอายุความมาต่อสู้ ศาลก็ต้องพิจารณากฟ้องโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาประเด็นหรือข้อเท็จจริงอื่นอีก ฉะนั้นการที่ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องใช้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 448 ที่กำหนดอายุความในมูลเหตุละเมิดไว้เพียง 1 ปี จึงยังไม่มีความเหมาะสมกับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ประเด็นปัญหาที่สามเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีเจตนารมณ์ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษ ให้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งหากเป็นกรณีที่เกิดสารพิษหรือสารเคมีต่างๆเกิดการรั่วไหลหรือปนเปื้อนจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งมลพิษขึ้น เป็นคดีที่ผลกระทบเกิดขึ้นรุนแรงและมีผลกระทบต่อสาธารณชนเป็นวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือผลกระทบต่อผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก ซึ่งเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือต่อทรัพย์สินโดยตรงแก่ผู้ที่ได้รับสัมผัสแล้ว ยังเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดการสูญเสียการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดมลภาวะและมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการดำรงชีวิต สุขภาพอนามัย ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน

จะเห็นได้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมที่เป็นคดีที่ผลกระทบเกิดขึ้นรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือผลกระทบต่อผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก เมื่อเป็นคดีสิ่งแวดล้อมที่มีประชาชนผู้เสียหายเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดผลกระทบต่อประโยชน์ของประชาชนในประเทศ อันทำให้กระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนโดยรวม คดีดังกล่าวถือเป็นคดีเกี่ยวกับประโยชน์ของประชาชน โดยรวมการซึ่งเป็นการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest Litigation) แต่การดำเนินคดีแบบกลุ่มยังพบปัญหาที่ลักษณะการดำเนินคดีกลุ่ม ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังไม่มีความเหมาะสมกับคดีสิ่งแวดล้อมอันเกี่ยวกับข้อจำกัดที่ไม่สนับสนุนการดำเนินคดีในเรื่องของบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อม เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนประชาชนผู้เสียหายได้จะต้องเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามมาตรา 55 ด้วย จึงจะเข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดที่จะเป็นผู้แทนคดีได้ ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขให้เฉพาะโจทก์หรือผู้แทนคดีและทนายความเท่านั้น ที่มีสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ได้จึงเป็นการกำหนดผู้ที่มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แคบเกินไป จึงอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาขึ้นได้ เพราะว่าการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการดำเนินคดีในระบบการกล่าวหา โดยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีต้องทำหน้าที่เป็นกลางโดยไม่เอียงเอียงไปยังคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยโจทก์จำเลยต้องเป็นผู้นำเสนอพยานหลักฐานต่างๆต่อศาล ดังนั้นหากโจทก์หรือผู้แทนคดีและทนายความซึ่งเป็นตัวแทนของคดีกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อมไม่มีความรู้หรือขาดความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม หรือไม่อาจแสวงหาข้อเท็จจริงในค้นหา

พยานหลักฐานเพื่อนำมาเสนอต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ก่อมลพิษ หรือหากโจทก์หรือผู้แทนคดีกลับเข้าไปมีผลประโยชน์ส่วนตัวกับจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อม และได้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือฝ่ายจำเลย โดยหากเป็นดังนั้นย่อมทำให้เกิดผลเสียอย่างร้ายแรงต่อผู้เสียหายคนอื่นในกลุ่มนั้นอีกเป็นจำนวนมาก

และหากผู้เสียหายแต่ละคนไม่ยอมรวมกลุ่มเพื่อฟ้องคดี และต่างไปดำเนินคดีของตนเอง เพราะเห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่มีประสิทธิภาพ ย่อมมีผลทำให้มีปริมาณคดีจากเหตุการณ์เดียวกันเข้าสู่ศาลได้เป็นจำนวนมาก ทั้งยังส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาดำเนินไปได้อย่างเนิ่นช้า และอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างในผลแห่งคำพิพากษาในคดีขึ้นได้ ทั้งที่คดีดังกล่าวมีประเด็นข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์ความเสียหายเป็นอย่างเดียวกันก็ตาม

ประกอบกับกฎหมายมิได้บัญญัติให้องค์กรอัยการ ซึ่งถือเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในการมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน ควรมีบทบาทสำคัญในการเข้ามาทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง รักษาความเป็นธรรมให้กับผู้เสียหายในคดีอาญาให้เป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องและดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) แทนผู้เสียหายในจำนวนมาก จึงเป็นการขัดต่อทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ที่เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ของรัฐที่ต้องเข้ามาให้ความดูแลช่วยเหลือผู้เสียหาย⁹ ซึ่งถือเป็นคดีเกี่ยวกับประโยชน์ของประชาชน โดยรวมการซึ่งเป็นการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest Litigation) และไม่สามารถคุ้มครองหรือเยียวยาให้ผู้เสียหายที่ด้อยโอกาสในการต่อสู้คดี

ในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประชาชน หลักการดำเนินคดีแบบแทนผู้เสียหายจำนวนมาก เป็นคดีที่มืองค์กรของรัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเข้ามาควบคุม กำกับดูแล เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน¹⁰ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ รวมถึงพนักงานอัยการซึ่งถือเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในการที่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องของการดำเนินคดีสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

และในคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสได้มีการกำหนดให้พนักงานอัยการจะเข้ามาทำหน้าที่ในการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีแทนประชาชนผู้เสียหาย โดยหากเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะแล้ว พนักงานอัยการจะเข้ามาทำหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์รวมถึงเรียกร้องค่าเสียหายแทนประชาชนด้วยเช่นกัน¹¹

⁹ รพีพรรณ คำหอม, สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์, 2545), หน้า 46.

¹⁰ อนันต์ สันติภาพ, วิธีการทางกฎหมายในการดำเนินคดีกลุ่มในประเทศไทย : ศึกษากรณีการละเมิดแบบกลุ่ม, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (มกราคม - มิถุนายน 2566), หน้า 6.

¹¹ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 7

ประเด็นปัญหาที่สี่ การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้มีการบัญญัติกฎหมายที่มีบทกำหนดโทษทางอาญาเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมไว้ ซึ่งได้มีการวางมาตรการการควบคุมการจัดการ หรือดูแลแหล่งกำเนิดมลพิษไว้ โดยมีมาตรการความรับผิดชอบทางอาญาต่อผู้เข้าไปบุกรุก หรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นคดีอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีส่วนอาญาได้ โดยการกระทำ ความผิดอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ย่อมจะต้องมีผลกระทบเกิดขึ้น โดยผลกระทบส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้น มักจะเกิดกับทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่ารัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนหรือมาตรการที่กฎหมายกำหนดหรือละเว้นไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ จนเกิดสารพิษหรือสารเคมีต่างๆ เกิดการรั่วไหลหรือปนเปื้อนจากโรงงานอุตสาหกรรมไหลลงสู่แม่น้ำลำธาร ย่อมเกิดผลกระทบต่อรัฐและสาธารณชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่แม่น้ำลำธารโดยสารพิษดังกล่าวได้กระจายเป็นวงกว้าง นอกจากจะเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือต่อทรัพย์สินโดยตรงแก่ผู้ที่ได้รับสัมผัสแล้ว ยังเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดการสูญเสียการทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย การดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิด หากพนักงานเห็นว่าความผิดดังกล่าวมีผู้เสียหายที่เป็นประชาชนทั่วไปมาเกี่ยวข้องด้วย และคดีดังกล่าวเป็นประเภทคดีที่มีการถูกบัญญัติไว้ตามมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจที่จะมีคำขอค่าเสียหายหรือค่าทดแทน หรือเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่ผู้เสียหายต้องเสียไปจากการกระทำผิดอาญาให้กับผู้เสียหายไปด้วยได้ อันเป็นบทบัญญัติที่ช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายอันเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระให้กับผู้เสียหาย แต่ถ้าเป็นคดีอาญาประเภทอื่นที่มีผู้เสียหายนอกเหนือจากประเภทคดีเฉพาะที่บัญญัติในมาตรา 43 ไว้ โดยพนักงานอัยการจะไม่มีอำนาจเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าทดแทน หรือเรียกให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้กับผู้เสียหายได้

แต่กฎหมายก็มีได้ตัดสิทธิการเรียกร้องค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายแต่อย่างใด โดยกฎหมายกำหนดวิธีการดำเนินการเรียกร้องค่าเสียหายโดยต้องมายื่นคำร้องขอเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาต่อศาลเอง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ต้องยื่นคำร้องเรียกร้องค่าเสียหายก่อนที่ศาลยุติธรรมจะมีคำพิพากษาในคดีส่วนอาญาแล้วเท่านั้น แต่จากการศึกษาพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญาของศาลยุติธรรม คือ ความผิดอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 คดีอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกไว้ไม่เกิน 5 ปี หากเป็นกรณีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีอาญาต่อศาลยุติธรรม และจำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องของพนักงานอัยการแล้ว ศาลก็มีอำนาจที่จะพิพากษาคดีอาญาดังกล่าวได้ในวันที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานแต่อย่างใด

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดในคดีอาญาย่อมถูกจำกัดและหมดสิทธิที่จะยื่นคำร้องเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญาได้ เนื่องจากล่วงเลยระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดกฎหมายกำหนดไว้ ประกอบกับการที่กฎหมายจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการที่จะมีคำขอเรียกค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการขัดต่อทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State) เนื่องด้วยรัฐมีหน้าที่ต้องเข้ามาให้ความดูแลช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา รวมถึงการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้เสียหาย เพื่อเป็นการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประชาชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความสำคัญในการเรียกร้องค่าเสียหายของผู้เสียหายในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม¹² โดยให้การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และสิทธิต่างๆ ของเขาตามกฎหมายอันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรม ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีไม่เกินคำขอ ผู้ศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะ คือ

ผู้ศึกษาเห็นควรเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 97 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 97 วรรคที่สองดังนี้

“การจัดทำคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อม ห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินไปกว่า หรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เว้นแต่ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาลจะพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอบังคับหรือที่มิได้กล่าวในคำฟ้องก็ได้ เพื่อเพื่อประโยชน์แก่การฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้กลับมาเป็นเช่นเดิม โดยศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ที่ต้องรับผิดชอบมีหน้าที่ต้องเยียวยาความเสียหายต่อทรัพยากรทางธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือต้องเสียหายไป โดยให้ผู้ต้องรับผิดชอบมีหน้าที่จัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และนำเสนอแผนการฟื้นฟูต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต่อไปตามที่ศาลเห็นสมควร”

2. ปัญหาเกี่ยวกับอายุความในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะ คือ

ผู้ศึกษาเห็นควรเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 96 วรรคที่สามดังนี้

“สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนหรือค่าสินไหมตามวรรคแรก หากเป็นกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่า ขาดอายุความเมื่อพ้นห้าปี นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ซึ่งต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่อยู่ถึงความเสียหาย”

¹² อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9.

3. ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะ คือ

ผู้ศึกษาเห็นควรเพิ่มเติมในส่วนเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้กับองค์กรอัยการให้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อมโดยให้เป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มโดยเพิ่มเติม ผู้ศึกษาเห็นควรเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 96 วรรคที่สี่ดังนี้

“ตามบทบัญญัติในวรรคแรก หากคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีประชาชนเป็นผู้เสียหายที่มีจำนวนมากกว่า 40 คนขึ้นไป หรือเป็นคดีอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนโดยรวม พนักงานอัยการอาจยื่นฟ้องต่อศาลเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายในการคดีแบบกลุ่มได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะ คือ ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการเร่งให้มีการออกพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความสิ่งแวดล้อมโดยเร็ว โดยมีการบัญญัติในส่วนเกี่ยวกับวิธีการพิจารณาในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา โดยให้มีการกำหนดให้อำนาจกับพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีให้มีอำนาจที่จะเรียกร้อยค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาในคดีสิ่งแวดล้อมแทนผู้เสียหายได้ โดยให้มีบทบัญญัติดังนี้

“ในคดีอาญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้อยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย หรือทรัพย์สินที่เขาต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิด เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกเอาค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายด้วย”

เอกสารอ้างอิง

พรพรหม วิจิตเสรษฐ์. 2564. บทความทางวิชาการ Generation Restoration!! ยุคแห่งการฟื้นฟู. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. [Online], available URL ://จาก

<http://www.eservice.deqp.go.th.6699/news/view/2510> (17 สิงหาคม 2566)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบมาตราของรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. หน้า 8

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566). หน้า 35
มนัญญา รัชแก้วกรพินธุ์. “อายุความ : ศึกษากรณีความรับผิดชอบทางละเมิด” วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหา

บัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2558. หน้า 45

ดร.วรรณภา ดิระสังขะ. ศาลและวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศฝรั่งเศส.

รพีพรรณ คำหอม. สถิติการสังคมกับสังคมไทย. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.2545). หน้า 46.

อนันต์ สันติภาพ. วิธีการทางกฎหมายในการดำเนินคดีกลุ่มในประเทศไทย : ศึกษากรณีการ

ละเมิดแบบกลุ่ม. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (มกราคม - มิถุนายน 2566). หน้า 6.